



Afere: od razkrivanja gnilobe do dimne zavese

Kam je šel javni denar, kako je poniknilo družbeno premoženje, kdo lahko prisluškuje?

Ali Žerdin

Ljubljana – Septembra 2008, tik pred volitvami, sta bila Milan Kučan in Janez Janša presenetljivo uigrana. Ob izbruhu afere Patria je nekdanji predsednik republike dejal: »Afera odvrta pozornost od realnih vprašanj, s katerimi bi se morala ukvarjati politika: kakšna je ekonomska situacija, kako je z gospodarsko rastjo, kateri so socialni problemi ljudi.« Nekaj dni pred njim je Janez Janša izjavil: »Namesto da bi v času predvolilne kampanje soočali strankarske programe in razvojna vprašanja, kot so povečanje pokojnin, zvišanje plač, hitrejši razvoj, ustanovitev pokrajin, decentralizacija države, socialne teme in davčna vprašanja, se zdaj na podlagi neke trditve, ki ni podprta z nikakršnimi dokazi, govori o neki aferi.«

Nas afere res odvrta od bistvenih vprašanj? Afera Patria nas od bistva zagotovo ni odvrnila. Prej nasprotno: z odstiranjem orožarskega posla, ki bi bil, če bo realiziran v celoti, vreden 278 milijonov evrov, so se odstrle tudi bistvene značilnosti slovenske družbe in države. Afere so lahko očiščujoče. Naštejmo nekaj koristnih vprašanj, ki se sprožajo ob aferah. Kam je šel javni denar? Kako posluje država? Ali država spoštuje načela pravne države? Ali država spoštuje človekove pravice? So pred zakonom res vsi enaki?

Kolikšen del afer, ki so od leta 1990 pretresale slovensko javnost, si je zastavil vprašanje, kam je šel denar, oziroma je odpiral druge relevantne teme? Večjih afer, ki bi bile zgolj škandal brez siceršnje družbene relevantnosti, je bilo v Sloveniji relativno malo. Vse orožarske afere – od prve, ki se je pojavila takoj po osamosvojitvi, ko se je zastavljalo vpraša-

nje, na kakšen način je Slovenija prodajala orožje Hrvaški ter kasneje Bosni in Hercegovini, do zadnje, afere Patria – so imele eno skupno vprašanje: je javni denar morda končal v zasebnih žepih? Med orožarskimi aferami določeno izjemo predstavlja t. i. mariborska orožarska afera, ki je izbruhnila leta 1993, ko je tedanji obrambni minister Janša na mariborskem letališču odkril 130 ton pehotnega orožja, ki je bilo namenjeno Bosni. Osrednje vprašanje mariborske afere je bilo nekoliko drugačno, zastavilo pa se je precej po aferi: od kod je prišel denar za orjaš-

ko pošiljko? Tudi na natančnejši odgovor smo morali čakati več let: Third World Relief Agency, ki je financirala pošiljko, najdeno na mariborskem letališču, je bila tesno povezana z omrežjem, ki ga od leta 2001 poenostavljeno imenujemo Al Kaida.

Operacijske mize in pri(h)vatizacija

Vprašanje o denarnih tokovih ni aktualno le pri orožarskih aferah. Tudi pri največji zdravstveni aferi, načrtovanem nakupu pregrešno dragih operacijskih miz, ki naj bi davkoplačevalce stale dobro milijardo tedanjih tolarjev, je bilo vprašanje, kolikšen del vsote bo ostal posrednikom, ključno vprašanje afere.

Tudi številne privatizacijske afere, ki so z vso silovitostjo udarile po letu 1993, nimajo elementov, ki bi bili značilni za tabloidne afere. Le da je izhodiščno vprašanje spet zastavljeno nekoliko drugače: pri privatizacijskih aferah ni šlo za to, kje je končal denar, pač pa, kam in na kakšen način je poniknilo nekdanje družbeno premoženje. To vprašanje je na dnevnem redu že vse od afere Hit – ta je sicer imela več dimenzij, ključni del zgodbe pa se je vrtel okoli načrtov za

privatizacijo tedaj perspektivne turistične in igralniške gospodarske družbe.

Privatizacijske afere so imele nedvomno pozitiven učinek: številne sporne lastniške transakcije so bile revidirane, te revizije pa so preprečile, da bi že sredi devetdesetih let dobili številne obsceno bogate privatizacijske mogotce.

Gospodarske afere, ki so Slovenijo pretresale v minulem desetletju, imajo drugačno anatomijo od privatizacijskih afer, značilnih za devetdeseta leta. Tarča teh dogajanj ni bilo družbeno premoženje, pač pa je šlo v največjem številu primerov za izigravanje neorganiziranih malih delničarjev, ki so jih tajkuni iztisnili iz podjetij in jim za njihove lastniške deleže plačali smešno nizke vsote.

Če je država sredi devetdesetih let relativno uspešno revidirala privatizacijske malverzacije, je bila manj uspešna v zadnji fazi tranzicije, ko izigranih malih delničarjev ni znala zavarovati.

Mejne afere odnašajo ministre

Količina publicitete, ki je je deležna določena afera, ni nujno sorazmerna z njenim družbenim pomenom. Afera Vič-Holmec je bila afera brez realne družbene teže, a je imela velik odmev, zaradi katerega je padla ministrova glava. Afera je izbruhnila, ko se je v tisku pojavila novica, da je slovenska teritorialna obramba med osamosvojitveno vojno, na mejnem prehodu Holmec zakrivila vojne zločine. Rekonstrukcija dogodkov je sicer hitro pokazala, da vojnih zločinov ni bilo, zaradi blatenja domovinske vojne pa je afera dobila politični pospešek in je odnesla tedanjega notranjega ministra Mirka Bandlja.

Druga mejna afera je odnesla ministra za obrambo Tita Turnška. Ko je kombi z opremo za elektronsko vohu-

Stran / Page: 2

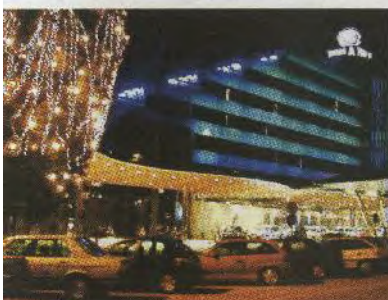
Doseg / Reach: 147000

Država / Country: SLOVENIA

Površina prispevka / Size: 630 cm2

2 / 2

njenje v kraju Zavrč prečkal slovensko-hrvaško mejo, so ga hrvaški organi ustavili in zaplenili. Kljub temu, da je imela afera z vohunskim kombijem skorajda komične dimenzije, je bila na neki način vendarle družbeno koristna. Če nič drugega je pokazala na kaotično stanje v obveščevalni varnostni službi obrambnega ministrstva. Državljanke in državljani pa smo izvedeli, da je tudi vojaška obveščevalna varnostna služba opremljena s sofisticirano tehniko, ki omogoča nadzor elektronskih komunikacij.



Naštejmo nekaj koristnih vprašanj, ki se sprožajo ob aferah. Kam je šel javni denar? Kako posluje država? Ali država spoštuje načela pravne države? Ali država spoštuje človekove pravice? So pred zakonom res vsi enaki?